

HEEMKUNDIGE KRING

“Norbert de Vrijter” Lille vzw

België – Belgique
P.B.
2275 Lille
BC 6717

Driemaandelijks contactblad

Vierentwintigste jaargang nr. 92,
mei 2006

Afgiftekantoor: 2275 Lille

Verantwoordelijke uitgever:
Heemkundige Kring “Norbert de Vrijter” vzw
p.a. Rosette Dillen, Moereind 22, 2275 Lille
Bankrek.: 979-0878854-39

In dit nummer

- ❖ Namiddaguitstap naar Geel
- ❖ Heemkundige uitstap naar Oudenaarde
- ❖ De hertogelijke cijnsrollen van Lille en omliggende dorpen gedigitaliseerd.
- ❖ Verslag voorjaarslezing Harry de Kok
- ❖ Verslag uitstap “Kolonie” Merksplas
- ❖ Diversen

Activiteiten

- ❖ **Zaterdag 17 juni:** namiddaguitstap Geel
- ❖ **Zaterdag 2 september:** Heemkundige uitstap naar Oudenaarde
- ❖ **Vrijdag 15 september:** Lezing Rik Torfs “Toekomst van de Kerk in Vlaanderen”

Bestuur

Voorzitter	: Rosette Dillen, Moereind 22, Wechelderzande. 03/312.49.03.
Ondervoorzitter	: Walter Driesen, Tervarenstraat 28, 2640 Mortsel. 03/8884412.
Secretaris	: Louis Bertels, Valvekenstraat 20, Lille. 014/88.39.09
Penningmeester	: Jos Willems, Heiend 7, Lille. 014/88.02.66.
Bibliothecaris	: Vic Van Duppen, Middelveld 27, Gierle. 014/55.51.57.
Bestuursleden	: Wim Peeters, Kloosterstraat 26, Gierle. 014/55.33.55. Jules Van Olmen, Vlimmersebaan 58, Wechelderzande. 03/312.07.80. Jos Geysen, Zagerijstraat 35, Lille. 014/88.10.79. Alex Vercammen, Boskapelstraat 98, Lille. 014/882375

Vragen over onze werking? Contacteer ons !

E-mailadres: louis.bertels@skynet.be

Informatie Heemkundige Kring

De Heemkundige Kring "Norbert de Vrijter" vzw is op 1 maart 1983 opgericht en heeft tot doel zich toe te leggen op het bewaren, bestuderen, verzamelen, bekendmaken en het doen waarderen van het heem, de oudheidkunde, de geschiedenis en de volkskunde van de deelgemeenten Gierle, Lille, Poederlee en Wechelderzande.

Het lidgeld bedraagt **13 euro** per jaar. Hiervoor ontvangt u de 4 contactbladen en het jaarboek waarvoor u in het begin van het werkjaar intekent.

U bent ook steeds welkom in ons heemhuis "De Vrijter", Rechtestraat 7, 2275 Lille.

Elke 3de dinsdag van de maand staan de deuren open van 19.30u tot 22u. Wij helpen u graag verder.

De uitgever heeft er naar gestreefd auteursrechten op de illustraties te regelen volgens wettelijke bepalingen. Diegene die meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich alsnog tot de uitgever te wenden.

Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook mits vermelding van de naam van de auteur en de jaargang van de Heemkundige Kring "Norbert de Vrijter".

JAARPROGRAMMA 2006

Zaterdag 17 juni: namiddaguitstap naar Geel

Zaterdag 2 september: Heemkundige uitstap naar Oudenaarde

Zaterdag 18 november: namiddaguitstap Torens in Turnhout.

Dinsdag 07 november: cursus: Interpretatie archiefteksten

Dinsdag 14 november: cursus: Interpretatie archiefteksten.

Dinsdag 28 november: cursus: Interpretatie archiefteksten.

Dinsdag 13 december: cursus: Interpretatie archiefteksten.

Wij willen al onze sponsors van ons contactblad voor het werkjaar 2006 bedanken.

Dit blad zal verschijnen in mei, augustus en november 2006 en in februari 2007.

Uit erkentelijkheid voor uw medewerking zullen we u een exemplaar toesturen van elk nummer.

Schenken

Van onderstaande personen mochten we volgende schenkingen ontvangen:

- Jules van Olmen: genealogische tijdschriften VVF.
- Paul De Smedt-Van Wunsel: tijdschriften "Sportclub" uit de beginjaren vijftig.
- Louis Bertels: diverse documentatie
- Jos Van den Broeck uit Antwerpen: foto's, boeken en een schilderij
- Fam. August en Paula Van Eyndt-Van den Branden: een verzameling doodsprentjes uit de 19de en 20ste eeuw.
- Willy Van Laer-Smekens uit Poederlee: foto's en doodsprentjes.

Wij danken deze schenkers voor hun bijdrage aan de Heemkundige Kring.

Rechtzetting

Het is steeds prettig reacties te ontvangen op de artikels van ons jaarboek. Naast de lovende zijn er ook de kritische, die we met evenveel interesse ontvangen, want confrontaties werken meestal vruchtbaar.

Wat het artikel betreft over de Zuivelverwerking in de 19de eeuw is er op p. 137 wel een onnauwkeurigheid in de tekst geslopen. Rosette Dillen schrijft n.a.v. de gegevens van J.N. Schwertz dat een koe begin 19de eeuw in de Kempen een opbrengst zou hebben van 18 à 21 l melk per dag. Volgens het artikel zou F. Bosch in het jb.1999 van Malle beweren dat in 1904 één koe voor 5 liter melk per dag zorgde. Dat is wel een spectaculair verschil!

F. Bosch reageerde gepast door te stellen "dat de gemiddelde melkproductie per koe, na afhouding van de drink- en kalvermelk, nog 5 liter bedroeg." Zo was het ook wel degelijk in het jaarboek geschreven. Hier is wel een onnauwkeurige lezing de oorzaak van de vergissing. Maar deze zeer lage opbrengst heeft ook wel te maken met cijfergegevens, die ook invloed hadden op de te betalen belasting. Dus hoe minder, hoe beter!

Zijn er nog andere reacties, laat ze ons gerust weten, zo kunnen we klaarheid scheppen als het nodig mocht zijn.

In Januari is er in naam van de Heemkundige Kring door "Ad Rem" een krantje over geheel Lille verspreid.

In dit krantje werden de overleden bestuursleden genoemd. Hierbij werd Emiel Peeters uit Gierle echter niet vermeld.

Onze excuses hiervoor.

De redactie

Namiddaguitstap naar Geel op 17 juni 2006.

We kennen zonder twijfel allemaal Geel als ‘de Barmhartige Stede’, een bijnaam die ze dankt aan de unieke manier waarop men er geesteszieken verzorgt: de Gezinsverpleging. De legende wil dat Sint-Dimpna, een Ierse prinses, in het jaar 600 door haar eigen vader in Geel werd onthoofd. Een drukke bedevaartsstroom was het gevolg. De pelgrims riepen de heilige Dimpna vooral aan voor de genezing van geesteszieken. Hieruit groeide in de late Middeleeuwen de Gezinsverpleging.

Tijdens onze uitstap zal de naam van de heilige Dimpna nooit ver weg zijn.

Onze eerste halte is de Sint-Dimpnakerk. Deze kerk werd gebouwd in demergotiek en heeft een prachtig interieur. Vernoemen we enkel al het renaissance-praalgraf van de familie de Merode van de hand van Cornelis Floris de Vriendt uit 1544 en het Sint-Dimpnatretabel uit 1515.

Na ons bezoek aan de kerk steken we de straat over naar het Gasthuismuseum Sint-Dimpna, dat na restauratiewerken zijn deuren heropende op 9 september 2005. Het museum is gehuisvest in de 15de-, 17de-, 18de- en 19de-eeuwse gebouwen van het Oud Gasthuis van Geel en biedt nog een levendig beeld van het dagelijkse gebeuren in het gasthuis en het leven van de gasthuiszusters augustinessen. Het museum herbergt ook kunstschaten uit de

Geelse kerken en kapellen: edelsmeedwerk, beeldhouwwerk en handschriften. Daarnaast blijven de herinneringen aan Sint-Dimpna voortbestaan.

Zoals steeds worden de gidsen door de Kring betaald. We vragen alleen een kleine bijdrage van 1,50 euro voor de inkom in het Gasthuismuseum.

Samenkomst aan het Heemhuis om 13.00 uur, of rond 13.30 uur aan de Sint-Dimpnakerk in Geel. Die bevindt zich aan het Sint-Dimpnaplein (richting Mol-Retie).

Tot dan!

Alex Vercammen
014/882375

alex.vercammen@belgacom.net

Zaterdag 2 september 2006: **Heemkundige uitstap naar Oudenaarde**

Oudenaarde is net geen 1000 jaar oud, maar heeft in die enkele honderden jaren flink wat geschiedenis geschreven.

En die geschiedenis heeft uit dankbaarheid heel wat sporen nagelaten, zichtbaar in prachtige staaltjes van monumentale bouwkunst. De absolute topper is het laatgotische Stadhuis met zijn Lakenhalle, maar niet minder interessant zijn het Kasselrijhuis, de abdij Maagdendale, het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal met zijn bisschopswartier, de Sint-Walburgakerk, de Onze-Lieve-Vrouw van Pamelekerk, het Zwartzusterhuis, het Vleeshuis, het Begijnhof en ruim honderd andere geklasseerde monumenten en huizen. Oudenaarde is niet voor niets de tweede kunststad van Oost-Vlaanderen.

Natuurlijk is het onmogelijk op één dag al deze monumenten te bezoeken. Wij maakten volgende selectie:

Het Stadhuis:

Sinds 1538 kijkt Hanske de Krijger van op de toren van het Stadhuis naar de Vlaamse Ardennen. De bouwwerken aan het Stadhuis begonnen in 1526 met de eerstesteenlegging door stadsgouverneur Philips de Lalaing. Bouwmeester Hendrik Van Pede was de architect.

Het resultaat is een prachtig voorbeeld van Brabantse gotiek. De realisatie van het Stadhuis gebeurde op een korte termijn en dat heeft veel bijgedragen tot de esthetische eenheid van het gebouw. De grote waarde ervan ligt in de uiterst zuivere verhoudingen en in de ongeëvenaarde monumentaliteit. Het Stadhuis onderging in de loop der jaren verschillende restauratiewerken.

Grootse ontvangsten, feesten, maaltijden en vermakelijkheden vonden plaats in de Volkszaal, die heel de voorkant van de eerste verdieping in beslag neemt. Deze zaal geeft uit op een overwelfd balkon. De belangrijkste zaal op deze verdieping is echter die waar het schepenbestuur zetelde, de Schepenzaal. Men komt er binnen via een monumentaal tochtportaal, dat door de plaatselijke beeldhouwer, Pauwel Van der Schelden gemaakt werd. In de schepenzaal hangen diverse belangrijke schilderijen, waaronder het 'panorama van Oudenaarde'. Van op dit niveau is er een aansluiting op de Lakenhalle, die dateert uit de 14de eeuw. Deze statige ruimte heeft een majestueus dakgebinte en doet dienst als tentoonstellingsruimte.

Onze-Lieve-Vrouw van Pamelekerk

Langs de rechteroever van de Schelde richtte de heer van Pamele rond 1100 het middeleeuwse stadje Pamele, dat echter in 1453 opgeslorpt werd door grote buur Oudenaarde.

Amper vier eeuwen zelfstandig bestuur lieten echter mooie sporen na, met de O.-L.-V. van Pamelekerk als topper. De eerste kerk van Pamele werd in de 13de eeuw vervangen door de huidige, die in meer dan één opzicht op kunsthistorisch vlak een grote waarde heeft. Door de relatief korte bouwperiode (1235 – 1300) vormt het gebouw ook stilistisch een mooi voorbeeld van Scheldegotiek die men van bouwpartij tot bouwpartij kan zien evolueren.

Spectaculair zijn ongetwijfeld de zeer mooie brandglasramen. De meeste zijn pas in de jaren 1930 vervaardigd en zijn het werk van de beroemde glazenier A. Ladon. Het zijn stuk voor stuk meesterwerken die de geest van de 13de eeuwse gotiek goed weergeven.

Huis de Lalaing

Het Huis de Lalaing situeert zich tevens in de Pamelewijk en is in haar huidige vorm een statige 17de-eeuwse patriciërswooning. Het huis dankt zijn naam aan Philips van Lalaing, heer van Schorisse en stadsgouverneur, die hier woonde in de 16de eeuw. De verschillende kamers

ademen de sfeer uit van een groot waardig herenhuis, waarvan slechts heel weinig voorbeelden in de stad overgebleven zijn. In de grote ommuurde stadstuin van het Huis de Lalaing is het heerlijk om te wandelen en te verpozen onder het lover van de 150 jaar oude Ginkho biloba, een zeldzame boomsoort.

Het stadsbestuur kocht het huis in 1978 en doet sindsdien inspanningen om het om te vormen tot een heus textielcentrum.

In het restauratieatelier ziet de bezoeker het restauratie- en conservatieproces van de Oudenaardse historische wandtapijten. Bij de werkmethode is er respect voor het kunstwerk in de staat waarin het zich bevindt.

Een tweede pijler van het textielcentrum is een hedendaags atelier waar moderne wandtapijten geweven worden volgens dezelfde legwerktechniek als de historische voorlopers.

Het Zwartzusterklooster

Naast de O.-L.-V. van Pamalekerk ligt het Zwartzusterklooster dat opgericht werd in de 13de eeuw. Men beschikt echter slechts over precieze gegevens sinds 1684. Toen werd Oudenaarde zwaar geteisterd door een belegering, waarbij diverse kloosters in vlammen opgingen of zwaar beschadigd werden. Het complex dat men nu nog ziet is het resultaat van talrijke herstellingen en verbouwingen die op deze gebeurtenis volgden.

Opvallend is het tabernakel van het altaar. Het is gemaakt van ebbenhout, ivoor en schildpad en geeft een rijke indruk. Met het verlaten van het klooster door de zwartzusters in 1968 werd ook heel wat decoratie meegenomen. In augustus 1993 schonk het moederklooster van Dendermonde al deze voorwerpen terug.

Een streling voor het oog is de zomerkeuken, helemaal bekleed met figuratieve wit-blauwe steentjes.

De zusters leefden volgens de regels van Sint-Augustinus en stonden in voor ziekenverzorging en onderwijs. Nu doet het gebouw dienst als kleuterschool.

Het Centrum Ronde van Vlaanderen

Het centrum Ronde van Vlaanderen is een multifunctioneel toeristisch project opgebouwd rond het belevingsmuseum Ronde van Vlaanderen.

Je kan er de unieke sfeer van de Ronde van Vlaanderen beleven!

Kruip in de huid van de helden en voel de emoties opborrelen bij Vlaanderens mooiste wielerklassieker.

Het belevingsmuseum gaat op zoek naar de ziel en de heroïek van de Ronde. De aanpak is multimediaal, met prachtig beeld- en geluidsmateriaal, projecties en computersimulaties die het elke bezoeker mogelijk maken de Ronde van Vlaanderen van binnenuit te ervaren. Voel de spanning, het lijden, de euforie ... alsof je naast Schotte, Merckx of Boonen over de kasseien en hellingen dokkert.

De rondgang door het belevingsmuseum biedt veel meer dan toekijken, observeren en kennis opdoen. Summum van het centrumbezoek is de "Virtuele Oude Kwaremont". Door plaats te nemen op een computergestuurde fiets krijgt de bezoeker de kans de virtuele Oude Kwaremont op te rijden.

Het centrumbezoek is opgevat als een persoonlijke beleving van een dag Ronde van Vlaanderen, van start tot finish.

Wij bieden U deze Heemkundige Uitstap aan in de gebruikelijk all-inmethode. Uurregeling en prijs krijgt U in het contactblad van augustus. Inschrijven kan na het verschijnen van dit contactblad.

Walter Driesen

De hertogelijke cijnsrollen van Lille en omliggende dorpen (1340 tot 1387) gedigitaliseerd.

Toegang tot de originele historische documenten is van cruciaal belang om adequaat geschiedkundig onderzoek te kunnen uitvoeren. Tevens verdient de bewaring van de stukken doorheen de tijd veel aandacht. Oude geschriften kunnen immers snel aangetast worden door oxidatie, zonlicht, vochtigheid, temperatuur en inwerking van micro-organismen.

De Heemkundige Kring "Norbert De Vrijter", tracht zo goed mogelijk de geschiedenis te beschrijven van Groot-Lille en haar inwoners. Eén van de oudste hiervoor beschikbare bronnen zijn de hertogelijke cijnsrollen van het Land van Turnhout die momenteel bewaard worden in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Wij, de auteurs, vonden deze bronnen dermate interessant dat we ze wilden vrijwaren van de tand des tijds door ze te digitaliseren. Bovendien laat een gedigitaliseerde kopie toe deze gegevens intensief te bestuderen.

De Hertogelijke cijnsrollen van "Het Land van Turnhout" d.d. 1340.

Nico Paepen (links) met de desbetreffende cijnsrollen en Benedikt Sas (rechts), aan het worstelen in het Rijksarchief te Brussel met de oude cijnsgegevens

1. De cijnsrollen van 1340

De volgende cijnsrollen uit het Land van Turnhout werden door ons op 29 november 2003 met behulp van een Nikon Coolpix5000 digitaal foto toestel (resolutie: 5 Mb pixels), zonder gebruik te maken van een flash op een cd-rom vastgelegd.

Tabel : gedigitaliseerde cijnsrollen d.d. 1340

Document	Archiefgegevens	Jaartal	Beschrijving
Tabel: gedigitaliseerde cijnsrollen d.d. 1340 “ <i>Chijns te Ghierle</i> ” in dorso	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2551	1340	Stuk van 16x62 cm op perkament in het Latijn.
“ <i>Chijns te Lille</i> ” in dorso	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2553	1340	Stuk van 15.5x128.5 cm op perkament in het Latijn.
“ <i>Chijns va(n)d(er) Euen(en) te Lille</i> ” in dorso	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2554	1340	Stuk van 15x64 cm op perkament in het Latijn.
Bevat cijnsen te Lille en Gierle	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2555	1340	Stuk van 13x34.5 cm op perkament in het Latijn.
“ <i>Euene en Pouillyen te tuernhout</i> ” in dorso	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2557	1340	Stuk van 14.5x81 cm op perkament in het Latijn.
Cijnsen te Turnhout	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2558	1340	Stuk van 16x128 cm op perkament in het Latijn.
“ <i>Chijns te t(ur)nhout</i> ” in dorso	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2559	1340	Stuk van 17x378 cm op perkament in het Latijn.
“ <i>Chijns In Wechle</i> ” in dorso	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, rol 2560	1340	Stuk van 16x139 cm op perkament in het Latijn.

De resterende cijnsrollen van o.a. Poppel, Weelde en Ravels werden niet door ons gedigitaliseerd wegens tijdsgebrek.

Het merendeel van deze rollen vertoont meestal 8 merktekens (speldenprikken) voor de naam en 10 merktekens achter de naam, wat in totaal 18 jaren van afbetaling voorstelt. Bovendien komen soms voor de naam nog eens 4 tot 5 kruisjes voor, wat een bijkomende afbetalingsperiode voorstelt van 8 of 10 jaren (een kruisje bestaat uit 2 streepjes en stelt dus 2 jaar voor).

Deze cijnsrollen overbruggen dus de jaren van 1340 tot 1368. Hierna werden de cijnsgegevens overgeschreven en opgenomen in de eerste cijnsboeken (Rijksarchief Brussel, Rekenkamer nr. 45015, 1368). Aansluitend volgden hierop de cijnsboeken van 1368, 1387, 1410, 1417, 1442, 1514-1561 en 1600-1613.

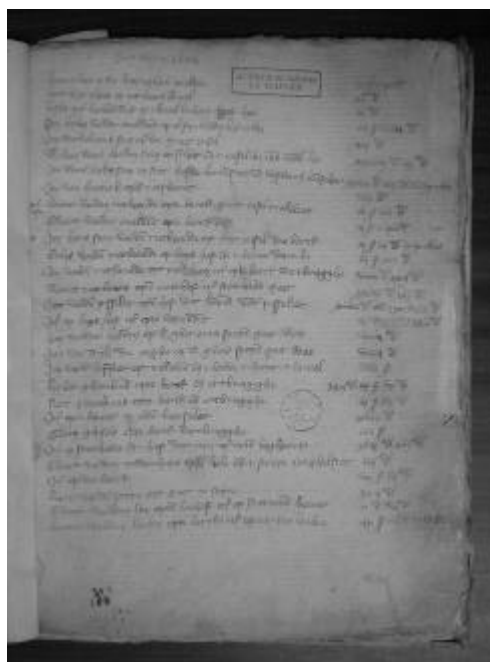
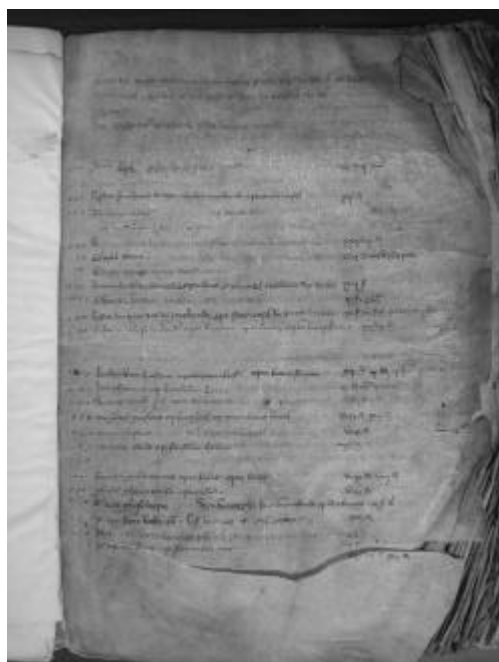
Deze rollen zijn dus de basis van al de volgende cijnsgegevens en bijgevolg van zeer groot belang. Ze bevatten een schat aan gegevens over persoons- en plaatsnamen.

Hoewel deze rollen reeds bewerkt werden door F. Verbiest in 1950 (Taxandria, XVI, 3-4, 1950, pp 187-239), is het zeker nuttig terug te grijpen naar de oorspronkelijke documenten. Er werden door ons reeds verschillende vergissingen geïdentificeerd. Zo vermeldt F. Verbiest de naam *Walt. Fasse* in de cijnsrol van Lille (rol nummer 2553, regel 15), maar nauwkeurige studie toont aan dat het om *Walt. Sasse* gaat; één van de voorouders van verschillende personen met de familienaam Sas die heden ten dage in Lille, Gierle, Vosselaar en Turnhout wonen. (1)

Een andere belangrijke vergissing werd door Nico Paepen opgemerkt en komt voor in de cijnsrol van Ghierle (rol nummer 2551, regel 83) waar F. Verbiest de tekst transcribeert als “...van hoeren ghemeyner broecken...”, maar waar een meer nauwkeurige transcriptie zou zijn “...van hoeren ghemeyner vroenten....”.

2. De cijnsboeken van 1368 e.v.

Na de cijnsrollen van 1340, verschenen in 1368 de eerste cijnsboeken van het Land van Turnhout. Natuurlijk zijn ook deze stukken uitermate belangrijk voor onze plaatselijke geschiedenis, daar ze een continuum vormen met de voorgaande cijnsrollen en ze die bevestigen én soms aanvullen.

De Hertogelijke cijnsboeken van “Het Land van Turnhout” d.d. 1368 en 1387.

Het eerste cijnsboek van 1368 verkeert in slechte staat. Vaak is 30% van een blad niet meer leesbaar omdat de inkt verdwenen of sterk verbleekt is. Bovendien werd vroeger op bepaalde plaatsen galzuur aangebracht om de tekst beter leesbaar te maken, met als gevolg dat die bepaalde stukken nu volledig bruin zijn verkleurd.

De moeilijk leesbare stukken konden niet beter zichtbaar worden gemaakt met behulp van een Woodlamp. De jaaraanduidingen werden gemarkeerd met behulp van bolletjes of verticale strepen.

Tabel : gedigitaliseerde cijnsboeken d.d. 1368 en 1387

Document	Archiefgegevens	Jaartal	Beschrijving
Cijnsboek Land van Turnhout	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, 45015	1368	Stuk in boekvorm op perkament in het Nederlands. In slechte staat.
Cijnsboek Land van Turnhout	Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, 45016	1387	Stuk in boekvorm op perkament in het Nederlands. In goede staat.

Het cijnsboek van 1387 bevindt zich in uitstekende staat en de tekst is zeer goed leesbaar. Er werden geen jaarmarkeringen aangebracht.

3. CD-roms

De gedigitaliseerde cijnsrollen en -boeken zijn vanaf nu voor inzage beschikbaar bij de Heemkundige Kring Lille via 2 cd-roms. Kopieën van deze cd-roms werden ook verstuurd naar het Rijksarchief te Brussel en te Antwerpen én naar het Stadsarchief van Turnhout. Heemkundigen en genealogen kunnen via het artikel van Verbiest en onze cd-roms wellicht enkele stukken van hun puzzel terugvinden.

De cijnsrollen en de opeenvolgende cijnsboeken, vormen de basis voor een ambitieus langetermijnproject met als doel de gegevens zo te verwerken dat we tot een gedeeltelijke reconstructie kunnen komen van de Lilse dorpsinfrastructuur, toponymie en inwoners in de late Middeleeuwen.

Indien u zich geroepen voelt om aan dit boeiend project mee te werken, aarzel dan niet om contact op te nemen met de heemkundige kring Lille.

Dr. Benedikt Sas en Lic. Hist. Nico Paepen

(1) Benedikt Sas heeft zijn voorouders reeds uitgebreid bestudeerd. Zijn stamboom bevat ondertussen reeds meer dan 2500 namen! Deze Walt. Sasse of Jan Sass zijn vermoedelijk de oudste “Sassen” die in verband gebracht kunnen worden met zijn familie.

Verslag voorjaarslezing Harry de Kok op 24 maart 2006

Voor een trouw publiek van om en bij de dertig personen gaf Harry de Kok een exposé over de Kempen. Het werd een interessante en uitgebreide kennismaking met de geschiedenis van Taxandria en de Kempen. Hij maakte het onderscheid tussen de Kempen als geografisch en Taxandria als historisch begrip. Tal van facetten kwamen aan bod: het literaire aspect, hoe, wanneer en door wie er over de Kempen geschreven is, zoals o.a. Stijn Streuvels die in 1912 deze streek beschreef als “een land van weemoed en opperste eenzaamheid”, maar ook het historische als het kunsthistorische met de vele schilders die de Kempen voortbracht en het Wechel van de 19de eeuw als bakermat van het luminisme kwamen aan bod. Ook het kerkelijke, het economische, het folkloristische tot het ethymologische en elementen van het toerisme (het gekkentoerisme) toe werden belicht. Dit alles werd gestoffeerd met interessante anekdotes en pittige details, waaruit de grondige kennis van het onderwerp bleek. Zo gaf H. de Kok zijn mening over het onderscheid “Spanjaard” en “Spanjool”, “Kempisch” en “Kempens”...

Het was stof genoeg om nog enkele items uit te werken in mogelijk volgende lezingen.

Harry de Kok, zeer belezen en gedocumenteerd, gaf ons op een rustige manier inzage in dat brede onderwerp dat de Kempen toch wel is. Nog wat napratend bij een glas sloten wij rond 23 u de avond af.

Volgende lezing : najaar, 15 september ,Lindelo cafetaria 20.00u

Spreker: Rik Torfs

Onderwerp: Toekomst van de Kerk in Vlaanderen

Rosette Dillen

Verslag namiddaguitstap naar de Kolonie in Merksplas Zaterdag, 22 april 2006

Op deze te kille zaterdagnamiddag voor de tijd van het jaar zijn we met 24 geïnteresseerden bijeengekomen aan de kapel van de Kolonie in Merksplas. Onze gids, Els Hofkens, staat ons al op te wachten.

Vooraleer de rondwandeling over het domein aan te vatten, geeft ze ons bij de kapel eerst nog een kort historisch overzicht van het ontstaan van deze landloperskolonie. Hoe in het begin van de 19de eeuw een poging om hier een bedelaarshuis op te richten, naar Hollands model, in 1822 op de klippen loopt en hoe de Belgische staat zich rond 1870 verplicht ziet een oplossing te zoeken voor de landlopers die zich tot dan in de steden ophielden. Er worden op de domeinen van de vroegere bedelaarshuizen (uit de tijd van Willem I) twee landloperskolonies opgericht: één in Wortel, een vrije, en één in Merksplas, een onvrije (voor mensen die niet alleen geen middelen van bestaan hadden, maar ook nog een of ander misdrijf hadden gepleegd). De gebouwen zijn ontworpen door architect Victor Besmes en de bouw loopt over een periode van 40 jaar, tussen 1870 en 1910.

De volgende halte is aan de dreef die tussen de twee hoofdgebouwen loopt. Aan onze linkerkant zien we de vroegere slaapzalen, nu het Centrum voor Uitgeprocedeerde Asielzoekers (Centrum voor Illegalen), aan de andere kant de gevangenis, vroeger de kazerne waar de soldaten verbleven die de gevangenen moesten bewaken. Het is pas later dat cipiers de taak zullen overnemen. De huidige gevangenis herbergt 200 tot 250 geïnterneerden. Vroeger was er ook een sanatorium. In die vleugel werden alleen ongehuwde cipiers, of cipiers zonder kinderen, tewerkgesteld (het was minder erg indien die ziek werden...). Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden hier heel wat verzetsmensen gevangen gehouden, waaronder het kruim van de Belgische kunstenaars.

De Kolonie was werkelijk een dorp op zich, met een schooltje, een postkantoor, dokterswoning, pastorie, enz. Er was zelfs een klooster met zusters voor de ziekenverzorging. Er werden ook huizen gebouwd op het domein voor de werknemers van de kolonie (cipiers enz.). Uiteraard werd hier ook rekening gehouden met rang en stand. In totaal kon men 7 verschillende niveaus van huizen onderscheiden. Woningen van directieleden kon men herkennen aan een rode beuk in de voortuin. Een van de straten heet de 'Gentse Wijk'. Bij de sluiting van de Oude Wandeling in Gent in 1935 verhuisden de gevangenen naar Merksplas. In deze straat nu woonden de Gentse cipiers die samen met de gevangenen waren meegekomen naar Merksplas.

De gids toonde ons een oude foto en vroeg wat er ondertussen veranderd was. De oorspronkelijke schuine pannendaken waren verdwenen. Bij alle gebouwen had men de daken afgebroken. Wat was er gebeurd? Tijdens een gevangenenopstand in 1956 waren de gedetineerden op de daken geklommen en hadden de ordehandhavers bekogeld met dakpannen. Om een herhaling te vermijden kon men niets beter bedenken dan alle daken af te breken (typisch Belgisch).

Tijdens onze rondwandeling zagen we nog overblijfselen van vroegere industriële activiteiten op het domein. Sinds 1920 won de idee steeds meer veld dat gevangenen een 'stiel' moesten leren om bij hun invrijheidstelling meer kans te maken op een job en daardoor gemakkelijker terug opgenomen zouden kunnen worden in de maatschappij. Kleiputten zijn nog de getuigen van de steenbakkerij (nu gebruikt als vis- of kweekvijvers, of als natuurlijke biotoop, enz.). Verder zien we nog restanten van een smalspoor, er was een smidse, een bakkerij... Ooit heeft men hier zelfs paarlemoeren knopen gemaakt. Momenteel is er op het domein nog een palettenfabriek gehuisvest, met de naam 'Conatri'.

Onze laatste halte op de rondwandeling is de boerderij. Een monumentaal complex, dat spijtig genoeg staat te verkommeren. De boerderij omvatte 200 ha. en bevoorraadde ook nog andere gevangenen buiten Merksplas. Op de binnenplaats staat nog de enige overgebleven 'sentinelle' (schildwachthuisje)... met toilet. De gemeente Merksplas heeft de gebouwen, samen met de kapel, aangekocht en heeft plannen voor restauratie. Zoals steeds zijn de financiën de grote struikelblok.

En zo komen we terug aan ons vertrekpunt, aan de kapel. We nemen hier afscheid van onze welbespraakte gids Els, die ons een zeer gedegen uitleg heeft gegeven over de Kolonie. We worden nu opgevangen door de vrijwilligers van het gevangenis museum.

Nu begint het tweede deel van het bezoek: de kerk en het gevangenis museum in de kelder van de kapel.

De kapel is in vele opzichten uniek. Zo is dit het enige bouwwerk in België waar de scheiding tussen kerk en staat niet wordt toegepast, bewijs hiervoor is het kruis samen met de leeuw op de gevel. Het dak rust op een stalen gebinte, een procédé dat veelvuldig werd toegepast op het einde van de 19de eeuw bij industriële gebouwen, maar nergens bij kerken. Ook uniek is dat de kerk volledig onderkelderd is, en men aan de achterzijde zelfs met paard en kar in de kelder kon rijden. Die werd destijds als een gewone voorraadruimte gebruikt.

In de kapel zien we aan de zijkanten twee balkons, waar destijds gewapende bewakers de gevangenen onder schot hielden tijdens de diensten. De ruimte wordt nu verhuurd voor allerlei feesten. De scheidingsmuur tussen het koor en de rest is een zeer ongelukkige beslissing geweest.

In de kelder kregen we eerst een dvd te zien met de geschiedenis van de kolonie. Het museum zelf schetst aan de hand van documenten en allerlei voorwerpen het leven in de gevangenis. In zijn huidige vorm is het eerder een tentoonstelling dan een museum. Er zijn wel plannen om de huidige tentoonstelling verder uit te bouwen tot een volwaardig museum, maar die worden momenteel nog even in de ijskast gestoken tot de kapel volledig zal zijn gerestaureerd.

Op deze te kille zaterdagmiddag, besluiten we de zeer interessante rondwandeling met een warme koffie of thee in een te kille kelder.

We kregen nog een hint mee: op paasmaandag heeft hier op het domein een zeer grote rommelmarkt plaats die reeds vanaf 7 uur 's morgens begint en de ganse dag duurt.

Deze uitstap gaf ons een inkijk in een wereld waar we normaal niet veel binding mee hebben, en dit maakte het weer eens meer dan de moeite waard. Op naar de volgende uitstap op zaterdag 17 juni.

Alex Vercammen

Oproep aan onze leden

Eind van dit jaar zullen wij een boek uitbrengen over de diverse gilden van onze 4 deelgemeenten. Mensen die nog oude documenten, foto's of andere zaken van de gilden hebben, zouden we willen vragen deze ter studie beschikbaar te stellen voor de Heemkundige Kring.

U krijgt later alles terug!!!